

Голові спеціалізованої вченої ради Д 35.051.25
Національної академії сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного
79012, м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32

ВІДГУК

офіційного опонента, провідного наукового співробітника науково-дослідної лабораторії кафедри оперативного мистецтва Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Печенюка Ігоря Степановича на дисертацію Гринчишина Богдана Володимировича на тему: “Клинкова зброя в системі озброєння давньоукраїнського воїна XII - XIV ст.”, подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 20.02.22 - військова історія.

Останніми роками в українському суспільстві значно підвищився інтерес до воєнного минулого нашої країни та історії українського війська. Все більшої ваги набувають і питання розвитку озброєння та військової техніки. Дослідження зброї й озброєння періоду Київської Русі важливе також і для розуміння історичних процесів в середовищі східних слов'ян у часи розвинутого Середньовіччя. Інтерес до вивчення зброї й озброєння зазначеного періоду виглядає закономірним, оскільки зброя є важливим елементом давньоруської матеріальної культури, що містить історичну пам'ять про рівень розвитку продуктивних сил, виробничих і соціальних відносин, характер і напрямки міжнародних контактів Києворуської держави. Зброя акумулювала, зберегла і відобразила в собі передові здобутки у ремісничому виробництві загалом. Типи оздоблення і декорування зброї відтворюють культурні традиції, міжетнічні стосунки різних слов'янських племен. Зважаючи на це, науковий аналіз зброї й озброєння дозволяє з'ясувати як соціально-економічну, так і військову організацію держави зазначеного періоду.

Зважаючи на те, що основні фундаментальні праці з цієї тематики, зокрема Б. О. Колчина, А. Ф. Медведєва, В. Й. Довженка, А. М. Кірпічнікова та інших науковців, вийшли понад 50 років тому, означена тема потребує критичного переосмислення і врахування нових підходів до аналізу вже існуючого матеріалу.

Упродовж останнього півстоліття з'явилися певні знахідки та напрацювання

дослідників, накопичилися нові матеріали, що спричинили нагальну потребу в узагальненні та новому погляді на різні аспекти даної проблеми, реконструкції й відтворенні на цій основі цілісної картини системи озброєння давньоруських воїнів і місця в ній клинкової зброї.

Виходячи з вищевикладеного, новизна даного дослідження полягає в тому, що дисертантом узагальнені й проаналізовані основні напрями у вивченні клинкової зброї як різновиду холодної в системі озброєння давньоруського воїна за типами, конструктивними й морфологічними особливостями та способами застосування в бою, де критично розглянуті напрацювання і результати праць інших науковців, підтверджено тезу про інтегрованість руських воїнів у загальноєвропейське мілітарне середовище та продовження військових традицій на південно-західно-руських теренах у XII - XIV ст. з одночасним урахуванням багатьох досягнень у розвитку клинкової зброї в країнах Заходу і Сходу з акцентом на її функціональні особливості, дане дослідження набуває вагомого та практичного значення.

Дисертація Б. В. Гринчишина є складовою частиною Плану наукової роботи Національного університету “Львівська політехніка” в галузі досліджень військово-історичної проблематики. Для підготовки дисертації базовою є наукова військово-історична тема “Інноваційний потенціал історико-культурної спадщини” (номер державної реєстрації 010U001455), що виконувалася на кафедрі історії України та етнокомунікації зазначеного університету.

Опираючись на висновки, що зроблені під час розкриття актуальності обраної теми, а також аналіз стану її наукової розробленості попередниками дисертантом визначено об’єкт, предмет, мету і завдання дослідження, окреслено його хронологічні й територіальні межі, ґрунтовно проаналізовано наукову літературу за даною темою. На нашу думку, Б. В. Гринчишин на розлогому емпіричному матеріалі виконав завдання науково-новаційного значення, які полягають у дослідженні еволюції клинкової зброї на теренах Київської Русі й Галицько-Волинської держави у XII - XIV ст., систематизації знань стосовно виникнення й розвитку різновидів цієї зброї на теренах Центрально-Східної Європи, характеристиці його морфологічних особливостей і типології, визначенні місця різновидів клинкової зброї в системі озброєння давньоруських воїнів, з’ясуванні змісту навчання їх бойовому мистецтву із застосуванням даного типу зброї.

Дисертація має логічну структуру, яка підпорядкована досягненню мети та завдань дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і чотирьох додатків, що відповідає встановленим кваліфікаційним вимогам і не викликає заперечень.

Дисертантом сформульована мета й завдання дослідження, що полягають у комплексному аналізі джерельної бази (матеріалів музейних колекцій, писемних, іконографічних джерел), визначенні місця різних видів клинкової зброї в системі озброєння руського воїна, виявленні основних її типів та з'ясуванні тактичних прийомів застосування. Предмет і об'єкт дослідження визначені Б. В. Гринчишином раціонально і підпорядковані досягненню мети. На нашу думку, автором вдало обрано хронологічні (охоплюють період з першої половини XII ст. - до кінця XIV ст.) й територіальні межі дослідження, що дозволило встановити особливості розвитку військової справи на південно-західно-руських землях та виявити підґрунтя процесів поширення клинкової зброї й тенденції розвитку воєнного мистецтва на етнічно українських територіях.

Достовірність одержаних наукових результатів підтверджується застосуванням апробованих методів дослідження, використанням значного обсягу джерел і літератури (366 найменувань), викладених у дисертації, аргументованістю висновків, що не викликає принципових заперечень і свідчить про дійсно науковий підхід дисертанта до вивчення й висвітлення сформульованих ним питань.

Крім того, до наукових здобутків Б. В. Гринчишина належать такі результати дослідження, де вперше комплексно досліджено різновиди клинкової зброї в контексті розвитку військової справи на південно-західноруських землях у XII- XIV ст. порівняно з мілітарними традиціями сусідніх держав; зібрано, систематизовано, проаналізовано й зведено в єдиний каталог типи мечів, що виявлені на території історичних галицько-волинських земель, описи яких розпорошені по різних джерелах і раніше не були опубліковані; встановлено фактори, від яких залежали тактичні особливості ведення бою із застосуванням клинкової зброї; визначено поняття “професійний воїн” стосовно досліджуваного періоду та чинники, від яких залежав рівень його майстерності та ін.

У ході роботи над дисертацією здобувачу, на нашу думку, вдалося втілити концептуальну ідею, яка полягає в комплексному дослідженні середньовічної клинкової зброї ближнього бою, аналізі особливостей її конструкцій, функціо-

нування й технічних характеристик. З'ясовано, що у вітчизняній воєнно-історичній науці комплексних досліджень за даною темою ще не створено і деякі її аспекти залишаються маловивченими. Разом з тим, на основі комплексного аналізу низки джерел (археологічних, писемних й іконографічних) з використанням результатів експериментальних методів дисертантом визначено місце різновидів клинкової зброї в системі озброєння давньоруського воїна в досліджуваній період.

Висновки здобувача щодо значущості роботи для науки й практики досить вагомі. Вона полягає в тому, що узагальнення, теоретичні висновки та практичні рекомендації дисертації доповнюють і поглиблюють наукові знання з історії України періоду Середньовіччя та Ранньомодерної доби, а також з воєнної історії України та її зв'язків з країнами Центрально-Східної Європи. Слід зазначити, що дисертантом особисто складений каталог клинкової зброї, який стане в нагоді в подальших студіях з теми озброєння на визначених теренах.

Окремо слід відзначити ґрунтовний ілюстративний матеріал, який оформлений і викладений дисертантом у 4-х додатках, що суттєво доповнює текст дисертації.

Повнота викладу основних положень і висновків за темою дослідження, окрім тексту самої дисертації, розкрита і пройшла апробацію в 11 опублікованих працях здобувача, зокрема 6 статтях у наукових фахових виданнях (у т. ч. одному закордонному) і 5 матеріалах науково-практичних конференцій, перелік яких наведений у списку використаних джерел і авторефераті дисертації. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації встановлено.

Відрадним є те, що дисертант взяв на себе сміливість ввести до наукового обігу термін “давньоукраїнський воїн” замість загальновідомого й широковживаного “давньоруський воїн”, що, на нашу думку, свідчить про україноцентричний підхід у вивченні вітчизняної історії. Зумовлено це, ймовірно, тим, що дисертант насамперед виходив з того, що в Київському літописі за Іпатіївським списком 1187 роком уперше датовано згадку про географічну назву нинішніх українських земель під загальним поняттям “Україна”.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Б. В. Гринчишина, слід висловити деякі побажання, зауваження та рекомендації:

1. Зазначимо, що в дисертації Б. В. Гринчишиним вирішено наукове завдання, яке раніше комплексно не розглядалося і не отримало відображення у вітчизняній та

зарубіжній воєнно-історичній науці, але, на жаль, не сформульоване як таке. Хоча дисертант зазначає, що “ під час вирішення наукового завдання, яке раніше не розглядалося воєнно-історичною наукою ...”, зокрема у тексті дисертації (с. 7) та автореферату (с. 2), яке бажано було оформити окремим пунктом у вступі після розкриття актуальності теми дослідження. А в загальних висновках дисертації визначити, яким чином і якою мірою йому вдалося здійснити це при його (науковому завданні) вирішенні?

2. У підрозділі “Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами” вступної частини дисертації Б. В. Гринчишина зазначено в межах якої наукової теми виконано зазначене дисертаційне дослідження, зокрема (с. 4) у тексті дисертації та (с. 1) автореферату, але, на жаль, не розкрито який же особистий внесок у цій роботі належить саме здобувачу?

3. У тексті дисертації та автореферату часто вживаються терміни “військова” і “воєнна” справа (с. 4, 6, 7, 17, 19, 22, 24, 164, 172, 183, 186), “військове”, “воєнне” і “бойове” мистецтво (с. 21, 24, 164, 172, 183, 186), ототожнюючи одного з іншим, і вживає як синоніми, хоча за суттю і змістом, в українській мові це різні поняття, і як результат, не завжди правильно застосовує. Доречним, на нашу думку, буде запропонувати для ознайомлення статтю вітчизняних учених у галузі воєнної історії Пилявця Р.І. та Сидорова С.В. “Прикметники “воєнний” і “військовий” як складові воєнних термінів: значення та особливості вживання”, опубліковану у фаховому виданні з історичних наук “Воєнно-історичний вісник”, вип. 1(19) за 2016 рік.

4. На нашу думку, в тексті дисертації й автореферату доцільно було б вживати термін “ілюстрованих” або “ілюстративних” джерел замість - “зображальних” (с.33, 54, 55, 185).

5. У тексті дисертації трапляються граматичні та стилістичні помилки.

Деякі інші зауваження та міркування були висловлені дисертанту особисто.

Однак, висловлені побажання, зауваження та рекомендації не впливають на якість одержаних результатів, загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, не знижують його наукової цінності і не носять принципового характеру. Вивчення дисертації Б. В. Гринчишина дозволяє зробити висновок, що вона являє собою завершену одноосібно написану кваліфікаційну працю, виконану на належному науковому рівні. Дисертація містить сукупність результатів і наукових положень, виставлених автором для публічного захисту, має внутрішню єдність і

свідчить про особистий внесок здобувача в науку.

Зміст дисертації та її структура відповідає темі дослідження та паспорту спеціальності. Положення дисертаційного дослідження документально підтверджені й аргументовані, а висновки зроблені на основі аналізу широкого кола джерел, критичного опрацювання наукової літератури й впливають із змісту роботи.

Дисертація Гринчишина Богдана Володимировича “Клинкова зброя в системі озброєння давньоукраїнського воїна XII - XIV ст.” відповідає існуючим кваліфікаційним вимогам щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук, затверджених постановою Кабінету міністрів України “Про затвердження порядку присудження наукових ступенів” від 24 липня 2013 року № 567, зі змінами від 19 серпня 2015 року № 656, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 20.02.22 - військова історія.

Провідний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії кафедри оперативного мистецтва
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
грудня 2016 р.

І. С. ПЕЧЕНЮК

Підпис Печенюка Ігоря Степановича засвідчую.
Начальник адміністративного управління
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського
полковник
грудня 2016 р

Б. А. БІЛЯВСЬКИЙ